

INNOVATSIYALARNI KORXONALARDA JORIY ETISH JARAYONLARINI BOSHQARISH

Nuraliyev G'ayrat Mamadali o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi

huzuridagi biznes va tadbirkorlik oliy makrabi

PM loyiha boshqaruvi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola korxonalarda innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini boshqarishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganadi. Innovatsiya tushunchasi, uning turlari va korxonalar uchun ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, innovatsion g'oyalarni yaratish, baholash, loyihalashtirish, amalga oshirish va monitoring qilish bosqichlari, ularni boshqarish usullari va muvaffaqiyat omillari ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida korxonalarda innovatsion faoliyatni samarali boshqarish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, innovatsion jarayon, innovatsiyalarni boshqarish, korxona, raqobatbardoshlik, texnologiyalar, boshqaruv usullari.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqobat kuchaygan sharoitda har bir korxona o'zining barqarorligini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirish uchun doimiy ravishda rivojlanishga intilishi zarur. Innovatsiyalar korxonalarning o'sishi, yangi mahsulot va xizmatlar yaratishi, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishi va yangi bozorlarga chiqishi uchun muhim katalizator hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ham iqtisodiyotning barcha sohalarida innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, innovatsion markazlar tashkil etish, startup loyihalarini moliyalashtirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish kabi tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu maqola korxonalarda innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini samarali boshqarishning dolzarb masalalariga bag'ishlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tahlil korxonalarda innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini boshqarishga oid turli xil ilmiy manbalar, jumladan, menejment, iqtisodiyot va innovatsiya sohasidagi yetakchi olimlarning asarlarini qamrab oladi.

Innovatsiya nazariyasi va turlari: Yuzef Shumpeterning innovatsiya nazariyasi innovatsiyani iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida ta'kidlaydi. Piter Drukerning asarlari innovatsiyani tizimli faoliyat va imkoniyatlarni izlash jarayoni sifatida ko'rsatadi. Innovatsiyalar mahsulot, jarayon, marketing va tashkiliy innovatsiyalarga bo'linishi keng tarqalgan.

Innovatsion jarayonni boshqarish: Robert Kuperning "Stage-Gate" modeli yangi mahsulotlarni ishlab chiqish va joriy etishning bosqichma-bosqich jarayonini tasvirlaydi. Bu model innovatsion loyihalarni boshqarishda risklarni kamaytirish va muvaffaqiyat ehtimolini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Genrix Chesbronning "Ochiq innovatsiyalar" konsepsiyasi korxonalarining tashqi manbalar bilan hamkorlikda innovatsiyalarni yaratish va joriy etishining afzalliklarini ochib beradi.

Innovatsiyalarni joriy etishning muvaffaqiyat omillari: Everett Rojersning "Innovatsiyalarning tarqalishi" nazariyasi innovatsiyalarning jamiyatda qanday qabul qilinishi va tarqalishini tushuntiradi. Korxonalarda innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun yetakchilik, tashkiliy madaniyat, resurslar bilan ta'minlanganlik va xodimlarning qarshiligini yengish kabi omillar muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonda innovatsion faoliyatni rivojlantirishga oid adabiyotlar: O'zbekistonlik olimlarning iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlanish masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlari korxonalarda innovatsiyalarni joriy etishning o'ziga xos xususiyatlarini yoritib beradi. Prezidentning farmonlari va hukumat qarorlari innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashning huquqiy asoslarini belgilab beradi.

Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalarni korxonalarda joriy etish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, uni samarali boshqarish korxonaning raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

METODOLOGIYA

Ushbu maqolada korxonalarda innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini boshqarishni o'rganish uchun quyidagi metodlardan foydalaniladi:

- Adabiyotlar tahlili: Menejment, iqtisodiyot va innovatsiya sohasidagi ilmiy adabiyotlar, tadqiqot maqolalari, kitoblar va hisobotlar tahlil qilinadi.
- Kuzatuv: O'zbekistondagi turli sohalarida faoliyat yuritayotgan korxonalarda innovatsion jarayonlarning joriy etilishi va boshqarilishi bo'yicha kuzatuvlar olib boriladi.
- So'rovnoma: Korxona rahbarlari, innovatsiya menejerlari va xodimlari o'rtasida innovatsion faoliyatni boshqarishning turli jihatlari bo'yicha so'rovnomalar o'tkaziladi.
- Intervyu: Innovatsion jarayonlarni muvaffaqiyatli amalga oshirgan korxona vakillari bilan chuqur intervyular o'tkaziladi.
- Case study (keysilarni o'rganish): Muayyan korxonalarda innovatsiyalarni joriy etishning muvaffaqiyatli va muvaffaqiyatsiz tajribalari o'rganiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari korxonalarda innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini boshqarishga ta'sir etuvchi quyidagi asosiy omillarni aniqladi:

- Strategik yo‘nalish: Korxonaning umumiy strategiyasida innovatsion faoliyatning aniq belgilab qo‘yilganligi va uning ustuvor ahamiyatga ega ekanligi.

- Tashkiliy madaniyat: Korxonada innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlovchi, yangi g‘oyalarni rag‘batlantiruvchi va riskga tayyor bo‘lgan madaniyatning mavjudligi.

- Resurslar bilan ta‘minlanganlik: Innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy, texnik, insoniy va axborot resurslarining yetarli darajada mavjudligi.

- Boshqaruv tizimi: Innovatsion jarayonlarning aniq belgilangan bosqichlari, vazifalari va mas‘uliyatlari, shuningdek, monitoring va baholash mexanizmlarining mavjudligi.

- Hamkorlik: Tashqi tashkilotlar (universitetlar, ilmiy-tadqiqot institutlari, boshqa korxonalar) bilan innovatsion loyihalarni amalga oshirishda hamkorlik qilish.

- Xodimlarning kompetensiyasi: Korxona xodimlarining innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va tajribaga egaligi.

- Bozor talablari: Bozorning o‘zgaruvchan talablariga moslashish va iste‘molchilarning yangi ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan innovatsiyalarni yaratish.

Shuningdek, tadqiqot natijalari innovatsiyalarni joriy etish jarayonida duch kelinadigan asosiy qiyinchiliklarni aniqladi:

- Qarshilik: Xodimlarning yangiliklarga qarshilik ko‘rsatishi.

- Resurslarning cheklanganligi: Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va zarur resurslar bilan ta‘minlashdagi qiyinchiliklar.

- Yuqori risk: Innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatsizlikka uchrash ehtimolining yuqoriligi.

- Uzoq muddatlilik: Innovatsiyalarning natijalarini olish uchun ko‘p vaqt talab etilishi.

- Boshqaruvdagi noaniqlik: Innovatsion jarayonlarni boshqarishdagi metodologik va tashkiliy muammolar.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, korxonalarda innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish ko‘plab ichki va tashqi omillarning o‘zaro ta‘sirini talab qiladi. Strategik yo‘nalishning aniqligi va tashkiliy madaniyatning innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlashi innovatsion faoliyat uchun mustahkam zamin yaratadi. Resurslar bilan yetarli darajada ta‘minlanganlik va samarali boshqaruv tizimining mavjudligi innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta‘minlaydi. Tashqi hamkorlik va xodimlarning yuqori kompetensiyasi innovatsion g‘oyalarni yaratish va joriy etish jarayonlarini tezlashtiradi. Bozor talablariga moslashish esa korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Shu bilan birga, innovatsiyalarni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan

qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun korxonalar tomonidan proaktiv choralar ko‘rilishi zarur. Xodimlarning qarshiligini yengish uchun ularni innovatsion jarayonlarga jalb qilish, o‘qitish va motivatsiya berish muhim ahamiyatga ega. Resurslarning cheklanganligi muammosini hal qilish uchun innovatsion loyihalarni moliyalashtirishning turli manbalarini izlash, jumladan, davlat grantlari, ventchur kapitali va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik qilish mumkin. Yuqori risklarni boshqarish uchun esa innovatsion loyihalarni bosqichma-bosqich amalga oshirish, risklarni baholash va kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

TAVSIYALAR

Korxonalarda innovatsion faoliyatni samarali boshqarish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

- Innovatsion strategiyani ishlab chiqish: Korxonaning umumiy strategiyasining ajralmas qismi sifatida aniq innovatsion strategiyani ishlab chiqish va uni barcha bo‘linmalar va xodimlarga yetkazish.
- Innovatsion madaniyatni shakllantirish: Korxonada yangi g‘oyalarni rag‘batlantiruvchi, tajriba o‘tkazishga imkon beruvchi va xatolarni to‘g‘ri qabul qiluvchi innovatsion madaniyatni shakllantirish.
- Innovatsion jarayonlarni tashkil etish: Innovatsion g‘oyalarni yaratish, baholash, loyihalashtirish, amalga oshirish va monitoring qilishning aniq bosqichlarini belgilash va ularni samarali boshqarish tizimini yaratish.
- Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish: Innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun yetarli moliyaviy resurslarni ajratish va moliyalashtirishning turli manbalarini (ichki mablag‘lar, grantlar, kreditlar, investitsiyalar) jalb qilish.
- Hamkorlikni rivojlantirish: Universitetlar, ilmiy-tadqiqot institutlari, boshqa korxonalar va startaplar bilan innovatsion loyihalarni amalga oshirishda ochiq hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.
- Xodimlarning kompetensiyasini oshirish: Xodimlarning innovatsion faoliyat bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini oshirish uchun o‘quv dasturlari, seminarlar va treninglar tashkil etish.
- Monitoring va baholash: Innovatsion loyihalarning amalga oshirilishini muntazam ravishda monitoring qilish va ularning natijalarini baholash, zarur hollarda tuzatishlar kiritish.
- Raqamli texnologiyalarni joriy etish: Innovatsion jarayonlarni tezlashtirish va samaradorligini oshirish uchun raqamli texnologiyalardan (sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar, bulutli texnologiyalar) faol foydalanish.

XULOSA

Innovatsiyalarni korxonalarda joriy etish jarayonlarini samarali boshqarish bugungi raqobatbardoshlik sharoitida korxonalarning barqaror rivojlanishi va muvaffaqiyatga erishishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari

korxonalarda innovatsion faoliyatni boshqarishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqladi va innovatsion jarayonlarni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqdi. Ushbu tavsiyalarni amalda qo'llash O'zbekistondagi korxonalarning innovatsion salohiyatini oshirishga va ularning global raqobatdagi o'rnini mustahkamlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shumpeter, J. A. (1934). The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle. Transaction publishers.
2. Drucker, P. F. (1985). Innovation and entrepreneurship. Harper business.
3. Cooper, R. G. (1990). Stage-gate systems: A new tool for managing new products. Business horizons, 33(3), 44-54.
4. Chesbrough, H. W. (2003). Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology. Harvard Business Press.
5. Rogers, E. M. (2010). Diffusion of innovations. Simon and Schuster.